

**KAHRAMANMARAŞ İL MERKEZİNDEKİ GEBELERİN EMZİRME
KONUSUNDAKİ BİLGİ VE TUTUMLARI***
Knowledge and Attitudes of Pregnant Women in Kahramanmaraş on Breastfeeding

Gürcan Mehtap TATAR¹, Osman GÜNAY²

Özet: Bu araştırma, gebe kadınların emzirmeye ilişkin bilgi ve tutumlarını değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışma 2007 yılında Kahramanmaraş İl Merkezi'nde yapıldı. Altı sağlık ocağındaki kayıtlardan yararlanılarak toplam 800 gebe kadın belirlendi. Bu kadınlar evlerinde ziyaret edilerek, emzirme ve bebek beslenmesi ile ilişkili bir anket formu uygulandı. Verilerin istatistiksel analizi için, Pearson ki kare testi, unpaired t testi ve tek yönlü ANOVA testi (post hoc Scheffe) uygulandı.

Araştırma grubundaki gebe kadınlardan elde edilen verilere göre; gebelerin %95.4'ü bebeğine anne sütü vermeyi düşünmektedir. Kadınların %71.8'i doğumdan sonraki bir saat içinde emzirmeyi düşünmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe ilk bir saat içinde anne sütü vermeyi düşünenlerin oranı yükselmektedir. Gebelerin %72.8'sinin bebeklerini 12-24 ay süreyle emzirmeyi düşündükleri saptanmıştır. İshalli bebekleri emzirmeye devam etmek gerektiğini düşünenlerin oranı %73.1 bulunmuştur.

Sonuç olarak; araştırma bölgesindeki gebe kadınların çoğunluğu bebeklerini yeterli süre emzirme düşüncesindedir. Ancak doğumdan sonra emzirmeye başlama zamanı ve ishalli bebeklerin emzirilmesi konularında önemli ölçüde bilgi eksikliği vardır. Başarılı bir emzirme için, gebeler emzirme konusunda eğitilmeli ve motive edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Gebe, anne sütü, emzirme, bebek beslenmesi

Summary: This investigation was carried out in order to determine pregnant women's knowledge on and attitudes to breastfeeding. The study was performed in the provincial centre of Kahramanmaraş in 2007. A total of 800 pregnant women were selected from the records in six health centres. These women were visited at their home, and a questionnaire on breastfeeding and infant nutrition was applied. Pearson chi square test, unpaired t test and one-way ANOVA (post hoc Scheffe) were used for statistical analyses. According to the results, 95.4 percent of the pregnant women are in favour of breastfeeding their babies for sufficient period. Of the women, 71.8 percent consider it to be important to breastfeed in the first one-hour after delivery. As the educational level of the pregnant women increases, the percentage of the women who think of beginning breastfeeding just after delivery also increases. It was established that 72.8 percent of the pregnant women thought of breastfeeding their babies for 12-24 months. The percentage of the women who think that breastfeeding should be continued their diarrhoeic babies was found to be 73.1 percent. It was concluded that most of the pregnant women in the study think of breastfeeding their babies for sufficient period; however, there are women who are not adequately knowledgeable about beginning time of breastfeeding and breastfeeding of diarrhoeic babies. All the pregnant women should be educated and motivated for successful breastfeeding.

Keywords: Pregnant, breast milk, breastfeeding, infant nutrition

¹ Bilim Uz.Erciyes Ün.Sağlık Bil.Ens.Halk Sağlığı AD,Kayseri

² Prof.Dr.Erciyes Ün.Tıp Fak.Halk Sağlığı AD,Kayseri

Geliş Tarihi : 30.03.2009 Kabul Tarihi : 23.12.2009

* Bu çalışma, XII. 21 – 25 Ekim 2008 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen Ulusal Halk Sağlığı Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

Ülkemizin en önemli sağlık sorunlarının başında bebek ve çocuk ölüm hızlarının yüksek olması gelmektedir. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması –2008 (TNSA–2008) verilerine göre, Türkiye’de 2003 yılından önceki beş yıl için bebek ölüm hızı binde 17 olarak saptanmıştır (1).

Bebek ve çocuk ölümlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen birçok faktör vardır. Dünya genelinde, beş yaş altı ölümlerin %50’den fazlasında yetersiz beslenmenin katkısı olduğu tahmin edilmektedir (2). UNICEF, bebek ve çocuk ölümlerini azaltmanın en önemli yollarından birinin bebeklerin yeterli sürede ve uygun biçimde emzirilmesi olduğunu belirtmektedir (3). Bebeklerin emzirilmesi çocukların büyüme ve gelişmesine katkıda bulunan en önemli unsurlardan biridir. Besin teknolojisindeki önemli gelişmelere rağmen, anne sütü bebek için en uygun besin olma özelliğini devam ettirmektedir. Anne sütü, bebeğin yaşamının ilk altı ayında gereksinimi olan tüm besinleri içerir. Ayrıca temizdir, her zaman uygun ısıdadır ve anne ile çocuk arasında yakın bir bağ oluşmasını sağlamaktadır. Bunlara ek olarak, annenin antikorları aracılığı ile bebeğin hastalıklara karşı korunmasını sağlamakta ve beslenme bozukluklarının ve gıda kaynaklı enfeksiyonların prevalansını azaltmaktadır. Bu nedenle, bebeğe doğum sonrası en erken dönemde anne sütü verilmeye başlanması ve anne sütünün ilk altı ay tek başına, iki yaşına kadar ek besinlerle birlikte verilmesi önerilmektedir (4,5).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve UNICEF; emzirmenin korunması, özendirilmesi ve desteklenmesi için, alınması gereken önlemleri belirlemişler ve sağlık kuruluşlarının emzirmeyi desteklemek için düzenlemeler yapmasını önermişlerdir (5). Yine DSÖ ve UNICEF tarafından 1991 yılında “Bebek Dostu Hastaneler” projesi başlatılmıştır. Emzirmeyi teşvik etmek için belirli düzenlemeleri yapan hastaneler “Bebek Dostu Hastane” olarak kabul edilmektedir (6). 1990 yılında yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne göre, annelere ve ailelere emzirme konusunda gerekli bilgi ve desteği sağlamaları için

devletlere yükümlülük getirilmiştir (7).

Doğumdan sonra erken dönemde emzirmenin başlatılması ve başarıyla sürdürülebilmesi için; öncelikle sağlık kuruluşlarında gerekli düzenlemelerin yapılmış olması ve sağlık personelinin bu konuda eğitilmiş olması gerekir. Bunun yanında, doğum yapacak kadınların doğumdan önce emzirme konusunda yeterli bilgi sahibi olması ve emzirme konusunda istekli olmaları da zorunludur. Bu nedenle, gebelerin emzirme konusundaki bilgi ve düşüncelerinin değerlendirilmesi önemlidir.

Türkiye’de bebeklerin hemen hepsinin bir süre emzirildiği ve ortanca emzirme süresinin 16 ay dolayında olduğu bilinmektedir. Buna karşılık, bebeklerin yaklaşık dörtte birine anne sütünden önce başka bir gıda verilmekte ve hemen hepsine altıncı aydan önce ek gıdalara başlanmaktadır (1). Bu bilgiler, Türkiye’de emzirmenin yaygın bir davranış olduğunu, ancak doğru emzirme konusunda annelerin bilgi ve motivasyonlarının yeterli olmadığını düşündürmektedir.

Bu araştırma, Kahramanmaraş il merkezindeki gebe kadınların emzirmeye ilişkin bilgi ve tutumlarını değerlendirmek ve elde edilen bulgular doğrultusunda çözüm önerileri getirmek amacıyla yapılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu tanımlayıcı araştırma, Kahramanmaraş İl Merkezi’nde 2007 yılında yapıldı. Kahramanmaraş İl Merkezi’nde temel sağlık hizmetleri 23 sağlık ocağı tarafından verilmektedir. Bu sağlık ocaklarının hizmet verdiği toplam nüfus 371 463, yıllık doğum sayısı 5579’dur.

Araştırma bölgesindeki kadınların, bebek beslenmesi ve anne sütü ile ilgili soruları yaklaşık %50 oranında doğru cevaplayacağı düşünüldü. Güven düzeyi 0.95, power 0.80 ve tolerans değeri 0.05 alınarak, gerekli örneklem büyüklüğü 786 olarak hesaplandı. Toplam 800 kadının örnekleme alınması planlandı.

Araştırma bölgesindeki sağlık ocaklarından altı

tanesi rasgele seçildi. Bu sağlık ocaklarının kayıtlarına göre toplam 1721 gebe olduğu saptandı. Sağlık ocaklarındaki gebe sayıları dikkate alınarak, her sağlık ocağından örnekleme alınması gereken gebe sayıları belirlendi ve gebe izlem kartlarından yararlanılarak, tabakalı rasgele örnekleme yöntemiyle toplam 800 gebe kadın seçildi. Ayrıca aynı yöntemle 200 kişilik bir yedek liste oluşturuldu.

Çalışmanın yapılabilmesi için, Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu'ndan etik onay, Kahramanmaraş İl Sağlık Müdürlüğü'nden idari izin alındı. Örnekleme alınan kadınlar araştırmacılar tarafından evlerinde ziyaret edilerek, çalışmanın amacı açıklandı ve sözel onamları alındı. Ulaşılabilen kadınlardan, çalışmaya katılmayı kabul etmeyen olmadı. Tüm kadınlara,

77 sorudan oluşan anket formu yüzyüze görüşme yöntemiyle uygulandı. Evde bulunamayan kadınların aile bireylerine ya da komşularına bilgi verilerek, bir hafta sonra yeniden ziyaret edildi. İkinci ziyarette de bulunamayan 16 kişinin yerine, aynı sağlık ocaklarından yedek bireyler seçildi.

Elde edilen veriler bilgisayar ortamında değerlendirildi. Nicel verilerin normal dağılıma uygunluğunu test etmek için Kolmogorov – Simirnov testi kullanıldı. Nicel veriler aritmetik ortalama ve standart sapma olarak gösterildi. Grupların istatistiksel açıdan karşılaştırılmasında; kategorik veriler için Pearson ki kare testi, nicel veriler için unpaired t testi ve tek yönlü ANOVA testi, post hoc test olarak Scheffe testi kullanıldı. Bütün analizlerde $P < 0.05$ değerleri anlamlı kabul edildi.

Tablo I. Araştırma grubundaki kadınların sosyodemografik özellikleri

Özellikler	Gruplar	Sayı	%
Yaş Grupları	19 ve altı	91	11.4
	20 – 29	567	70.9
	30 +	142	17.7
Meslek	Ev Hanımı	739	92.4
	Ev Dışında Çalışıyor	61	7.6
Öğrenim Düzeyi	İlkokulu Bitirmemiş	26	3.3
	İlkokul – Ortaokul	503	62.9
	Lise ve Üzeri	271	33.9
Aile Tipi	Çekirdek Aile	629	78.6
	Geniş Aile	171	21.4
Canlı Doğum Yapma Durumu	Yapmış	421	52.6
	Yapmamış	379	47.4
Doğum Öncesi Bakım Alma	0	16	2.0
	1 – 2	260	32.5
	3 +	524	65.5
Toplam		800	100.0

BULGULAR

Araştırma grubundaki gebelerin çeşitli tanımlayıcı özellikleri Tablo I'de gösterilmiştir.

Tablo I'de görüldüğü gibi, araştırma grubundaki gebelerin büyük çoğunluğu 20–29 yaş grubundadır, yaş ortalaması 24.7±4.7 yıl olarak bulunmuştur. Ortalama gebelik sayısı 2.07±1.3 olup, % 52.6'sı daha önce canlı doğum yapmıştır.

Tablo II. Araştırma grubundaki kadınların çeşitli özelliklerine göre bebeğe verilmesi gereken ilk besin hakkındaki düşünceleri

Araştırma grubundaki gebelerin %70.9'u anne sütünün bebeği çeşitli hastalıklardan koruduğunu, %63.5'i daha iyi büyüme ve gelişme sağladığını, %11.3'ü anne ile bebek arasındaki psikolojik bağı güçlendirdiğini, %25.1'i anneyi meme kanserinden koruduğunu bilmektedir. Gebelerin % 98.8'inin anne sütünün yararlarından en az birini bildiği belirlenmiştir.

Araştırma grubundaki gebelerin tamamı bebeğini

Özellikler	Bebeğe Verilmesi Gereken İlk Besin Hakkındaki Düşünce								
	n	Anne Sütü		Su		Fikri Yok		X ²	P
Yaş Grupları	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%			
19 ve Altı	91	87	95.6	3	3.3	1	1.1		
20–29	567	544	95.9	18	3.2	5	0.9	5.923	>0.05
30 ve Üzeri	142	132	93.0	10	7.0	0	0.0		
Öğrenim Durumu									
İlkokulu Bitirmemiş*	26	20	76.9	6	23.1	0	0.0		
İlkokul–Ortaokul Mezunu	503	474	94.2	24	4.8	5	1.0	36.924	<0.05
Lise ve Üzeri Okul Mezunu	271	269	99.3	1	0.4	1	0.4		
Meslek									
Ev Hanımı	739	703	95.1	30	4.1	6	0.8	1.409	>0.05
Ev Dışında Çalışıyor	61	60	98.4	1	3.9	0	0.0		
Doğum Öncesi Bakım Sayısı									
0	16	15	93.8	0	0.0	1	6.3		
1 – 2	260	244	93.8	13	5.0	3	1.2	9.801	<0.05
3 ve üzeri*	524	504	96.2	18	3.4	2	0.4		
Canlı Doğum									
Yapmış	379	362	95.5	17	4.5	0	0.0	6.069	<0.05
Yapmamış	421	401	95.2	14	3.3	6	1.4		
Toplam	800	763	95.4	31	3.9	6	0.8		

*: Diğer gruplardan farklı ($P<0.05$)

emzirmeyi düşünmekte, %95.4'ü ise bebeğe verilmesi gereken ilk besinin anne sütü olduğunu düşünmektedir. Gebelerin çeşitli özelliklerine göre, bebeğe verilmesi gereken ilk besin hakkındaki düşünceleri Tablo II'de gösterilmiştir.

Tablo II'de görüldüğü gibi, gebelerin öğrenim

düzeyi yükseldikçe, bebeğe verilmesi gereken ilk besinin anne sütü olduğunu bilenlerin oranı yükselmektedir. Bu gebeliği sırasında üç ve daha fazla kez izlenmiş olan gebelerde bebeğe verilmesi gereken ilk besinin anne sütü olduğunu bilenlerin oranı diğer gebelerden daha yüksektir. Yaş ve mesleğin, gebelerin bu konudaki bilgilerine önemli bir etkisi bulunmamıştır.

Tablo III. Araştırma grubundaki kadınların çeşitli özelliklerine göre bebek doğduktan sonra emzirmeye başlama zamanı hakkındaki düşünceleri

Özellikler	n	Emzirmeye Başlama Zamanı Hakkındaki Düşünce						X ²	P
		İlk Bir Saat		Bir Saatten Sonra		Fikri Yok			
Yaş Grupları		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
19 ve Altı*	91	46	50.0	32	35.2	13	14.3		
20–29	567	425	75.0	122	21.5	20	3.5	39.622	<0.05
30 ve Üzeri	142	103	72.5	38	26.8	1	0.7		
Öğrenim Durumu									
İlkokulu Bitirmemiş	26	17	65.4	8	30.8	1	3.8		
İlkokul–Ortaokul Mezunu	503	335	66.6	142	28.2	26	5.2	18.403	<0.05
Lise ve Üzeri Okul Mezunu*	271	222	81.9	42	15.5	7	2.6		
Meslek									
Ev Hanımı	739	519	70.2	186	25.2	34	4.6	11.447	<0.05
Ev Dışında Çalışıyor	61	55	90.2	6	9.8	0	0.0		
Doğum Öncesi Bakım Sayısı									
0	16	11	68.8	3	18.8	2	12.5		
1 – 2	260	170	65.4	71	27.3	19	7.3	16.248	<0.05
3 ve üzeri*	524	393	75.0	118	22.5	13	2.5		
Canlı Doğum									
Yapmış	379	292	77.0	86	22.7	1	0.3	30.254	<0.05
Yapmamış	421	282	67.0	106	25.2	33	7.8		
Toplam	800	574	71.8	192	24.0	34	4.3		

*: Diğer gruplardan farklı ($P < 0.05$)

Araştırma grubundaki gebelerin %71.8'i doğumu izleyen ilk bir saat içerisinde bebeğini emzirmeyi düşünmektedir. Gebelerin çeşitli özelliklerine göre bebeğini emzirmeye başlama zamanı hakkındaki düşünceleri Tablo III'te gösterilmiştir.

Tablo III'te görüldüğü gibi, 20 yaş ve üzerindeki gebelerin %70'ten fazlası bebeğini doğumu izleyen ilk bir saat içerisinde emzirmeyi düşünmektedir. Gebelerin öğrenim düzeyi yükseldikçe, doğumdan sonraki ilk bir saatte

bebeğini emzirmeyi düşünenlerin oranı yükselmektedir. Ev dışında çalışan, daha önce canlı doğum yapmış olan ve bu gebeliğinde üç veya daha fazla kez bakım almış olan gebelerde de bebeğini ilk bir saat içinde emzirmeyi düşünenlerin oranı daha yüksektir. Araştırma grubundaki gebelerin % 85.5'i kolostromun bebeğe verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Gebelerin çeşitli özelliklerine göre kolostromun bebeğe verilmesi konusundaki düşünceleri Tablo IV'te gösterilmiştir.

Tablo IV. Araştırma kapsamındaki kadınların çeşitli özelliklerine göre kolostromun bebeğe verilmesi hakkındaki düşüncelerinin dağılımı

Özellikler	Kolostrumun Bebeğe Verilmesi Hakkındaki Düşünce								
		Evet		Hayır		Fikri Yok		X ²	P
Yaş Grupları	n	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
19 ve Altı*	91	59	64.8	13	14.3	19	20.9		
20-29	567	494	87.1	38	6.7	35	6.2	39.986	<0.05
30 ve Üzeri	142	131	92.3	5	3.5	6	4.2		
Öğrenim Durumu									
İlkokulu Bitirmemiş	26	21	80.8	4	15.4	1	3.8		
İlkokul-Ortaokul Mezunu	503	411	81.7	46	9.1	46	9.1	22.394	<0.05
Lise ve Üzeri Okul Mezunu*	271	252	93.0	6	2.2	13	4.8		
Meslek									
Ev Hanımı	739	630	85.3	55	7.4	54	7.3	3.262	>0.05
Ev Dışında Çalışıyor	61	54	88.5	1	1.6	6	9.8		
Doğum Öncesi Bakım Sayısı									
0*	16	10	62.5	2	12.5	4	25.0		
1-2	260	215	82.7	23	8.8	22	8.5	11.904	<0.05
3 ve üzeri	524	459	87.6	31	5.9	34	6.5		
Canlı Doğum									
Yapmış	379	361	95.3	12	3.2	6	1.6	56.748	<0.05
Yapmamış	421	323	76.7	44	10.5	54	12.8		
Toplam	800	684	85.5	56	7.0	60	7.5		

*: Diğer gruplardan farklı (P<0.05)

Tablo V. Araştırma grubundaki kadınların çeşitli özelliklerine göre düşündükleri toplam emzirme süresi ve tek başına anne sütü verme süresi

Özellikler	n	Düşünülen Emzirme Süreleri (Ay)		
		Toplam Emzirme Süresi (Ortalama ± SD)	Tek Başına Anne Sütü Verme Süresi (Ortalama ± SD)	
Yaş Grupları	19 ve Altı	91	19.4 ± 5.7	5.99 ± 0.11
	20 – 29	567	19.8 ± 5.1	5.99 ± 0.16
	30 ve Üzeri	142	20.2 ± 5.0	5.96 ± 0.29
	F		0.70	1.45
	P		>0.05	>0.05
Öğrenim Durumu	İlkokulu Bitirmemiş	26	19.0 ± 5.1 ^a	6.00 ± 0.00
	İlkokul–Ortaokul Mezunu	503	19.4 ± 5.2 ^b	5.98 ± 0.20
	Lise ve Üzeri Okul Mezunu	271	20.7 ± 5.1 ^c	5.99 ± 0.15
	F		5.65	0.28
	P		<0.05	>0.05
Meslek	Ev Hanımı	739	19.6 ± 5.2	5.98 ± 0.18
	Ev Dışında Çalışıyor	61	22.4 ± 3.8	5.97 ± 0.18
	t		5.23	0.61
	P		<0.05	>0.05
Doğum Öncesi Bakım Sayısı	0	16	18.5 ± 5.0	6.00 ± 0.00
	1 – 2	260	19.9 ± 5.0	5.99 ± 0.13
	3 ve Üzeri	524	19.9 ± 5.3	5.97 ± 0.21
	F		0.52	0.83
	P		>0.05	>0.05
Canlı Doğum	Yapmış	379	20.2 ± 5.0	5.97 ± 0.25
	Yapmamış	421	19.5 ± 5.3	5.99 ± 0.08
	t		1.99	1.81
	P		<0.05	>0.05
Toplam	800	19.9 ± 5.2	5.98 ± 0.18	

a, b, c. Her değişken için farklı harf taşıyan gruplar arasındaki fark önemlidir (P<0.05)

Tablo IV'te görüldüğü gibi gebelerin yaşı ilerledikçe ve öğrenim düzeyi yükseldikçe, kolostrumun bebeğe verilmesi gerektiğini düşünenlerin oranları yükselmektedir. Daha önce canlı doğum yapmış olanlarda ve bu gebeliğinde doğum öncesi bakım almış olanlarda da kolostrumun bebeğe verilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı daha yüksektir.

Araştırma grubundaki gebeler bebeklerine yaklaşık altı ay süreyle tek başına anne sütü vermeyi ve toplam olarak 20 ay kadar emzirmeyi düşünmektedirler. Gebelerin çeşitli özelliklerine

göre düşündükleri emzirme süreleri Tablo V'te gösterilmiştir.

Tablo V'te görüldüğü gibi, lise ve üzeri öğrenim görenlerin düşündüğü ortalama emzirme süresi ilkokulu bitirmemiş olanlara göre 1.7 ay daha uzundur. Daha önce canlı doğum yapmış olan gebelerin düşündüğü toplam emzirme süresi canlı doğum yapmamış olanlardan daha uzun bulunmuştur. Gebelerin yaşının ve bu gebeliği sırasında aldığı bakım sayısının düşünülen emzirme sürelerine önemli bir etkisi bulunmamıştır. Araştırma grubundaki gebelerin %

Tablo VI. Araştırma kapsamındaki kadınların çeşitli özelliklerine ve anne sütü alan bir bebek ishal olduğunda anne sütü verilmeye devam etme konusundaki düşüncelerine göre dağılımı

Özellikler	n	Bebek İshal Olduğunda Anne Sütü Verme Düşüncesi						X ²	P		
		Evet		Hayır		Fikri Yok					
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%				
Yaş Grupları	19 ve Altı*	91	91	44	48.4	14	15.4	33	36.3		
	20 – 29*	567	567	414	73.0	44	7.8	109	19.2	51.721	<0.05
	30 ve Üzeri*	142	142	127	89.4	10	7.0	5	3.5		
Öğrenim Durumu	İlkokulu Bitirmemiş	26	26	21	80.8	2	7.7	3	11.5		
	İlkokul–Ortaokul Mezunu*	503	503	350	69.6	46	9.1	107	21.3	9.249	<0.05
	Lise ve Üzeri Okul Mezunu	271	271	214	79.0	20	7.4	37	13.7		
Melek	Ev Hanımı	739	739	532	72.0	64	8.7	143	19.4	7.022	<0.05
	Ev Dışında Çalışıyor	61	61	53	86.9	4	6.6	4	6.4		
Doğum Öncesi Bakım Sayısı	0	16	16	13	81.3	0	0.0	3	18.8		
	1 – 2*	260	260	172	66.2	30	11.5	58	22.3	11.044	<0.05
	3 ve Üzeri	524	524	400	76.3	38	7.3	86	16.4		
Canlı Doğum	Yapmış	379	379	337	88.9	14	3.7	28	7.4	91.450	<0.05
	Yapmamış	421	421	248	58.9	54	12.8	119	28.3		
Toplam		800	800	585	73.1	68	8.5	147	18.4		

*: Diğer gruplardan farklı (P<0.05)

21.5'i 6 – 12 ay, %72.8'i 13 – 24 ay, %5.8'i ise 24 aydan daha uzun süre emzirmeyi düşünmektedir.

Araştırma grubundaki gebelerin %73.1'i bebek ishal olduğunda da emzirmeye devam edilmesi, % 8.5'i emzirmeye ara verilmesi gerektiğini belirtirken, %18.4'ü bu konuda fikri olmadığını ifade etmiştir. Gebelerin çeşitli özelliklerine göre ishalleri bebeklere anne sütü verme konusundaki düşünceleri Tablo VI'da gösterilmiştir.

Tablo VI'da görüldüğü gibi, gebelerin yaşı ilerledikçe, bebek ishal olduğunda emzirmeye devam etmeyi düşünenlerin oranı yükselmektedir. Daha önce canlı doğum yapmış olan gebelerde ve ev dışında çalışan gebelerde de bebek ishal olduğunda emzirmeye devam etmeyi düşünenlerin oranı daha yüksektir.

Araştırma grubundaki gebelerin %88.6'sı bebek her ağladığında, %7.4'ü belli aralıklarla emzirmek gerektiğini, %4'ü ise bu konuda fikri olmadığını belirtmiştir.

TARTIŞMA

Gebelerin emzirmeye hazır olmaları ve doğumdan hemen sonra başlamak üzere başarılı bir emzirmeyi sürdürebilmeleri için, anne sütünün yararları konusunda bilgili ve emzirmeye istekli olmaları gerekir. Bu nedenle öncelikle gebelerin anne sütünün yararları konusundaki bilgileri incelenmiştir. Araştırma grubundaki gebelerin % 98.8'inin anne sütünün yararlarından en az birini bildiği, anne sütünün en iyi bilinen yararının çeşitli hastalıklardan koruması olduğu belirlenmiştir. Akyüz ve arkadaşlarının (8) yaptıkları bir çalışmada, annelerin %65.8'i, Karavuş ve arkadaşlarının (9) çalışmasında ise %87.2'si anne sütünün bebeği hastalıklara karşı koruduğunu ifade etmiştir. Ludvigsson ve arkadaşlarının (10) Bolivya'da yaptıkları bir çalışmada, annelerin % 92.6'sının, anne sütünün yararlarından en az birini bildiği saptanmıştır. Bu veriler, gerek araştırma bölgemizde ve gerekse diğer bölgelerde kadınların anne sütünün yararları konusunda bazı bilgilere sahip olduğunu, fakat anne sütünün çeşitli

yararlarının yeterince bilinmediğini düşündürmektedir. Gebelerin anne sütünün yararlarını daha iyi bilmeleri, onların emzirme konusundaki motivasyonlarını artırabilir.

Tablo II'de görüldüğü gibi, kadınların büyük çoğunluğu bebeğe doğumdan sonra verilmesi gereken ilk besinin anne sütü olduğunu ifade etmiştir. Gebelerin öğrenim düzeyi yükseldikçe, bebeğe verilmesi gereken ilk besinin anne sütü olduğunu düşünenlerin oranı yükselmekte, şekerli su olduğunu düşünenlerin oranı düşmektedir. Daha önce canlı doğum yapmış olan kadınlarda ve bu gebeliğinde üç ve daha fazla kez doğum öncesi bakım almış olan kadınlarda, bebeğe verilmesi gereken ilk besinin anne sütü olduğunu bilenlerin oranı daha yüksektir. Yaş ve mesleğin bu konuda önemli bir etkisi bulunmamıştır. Poon ve arkadaşlarının (11) Singapur'da yaptıkları bir çalışmada, ebeveynlerin %99'unun anne sütünün hazır mamalardan daha iyi olduğunu düşündükleri ve %93'ünün bebeği emzirme niyetinde oldukları belirlenmiştir. Ünsal ve arkadaşları (12) tarafından İzmir'de yapılan bir çalışmada annelerin % 93.7'sinin, Eker ve Yurdakul'un (13) Mersin'de yaptığı çalışmada ise %95.7'sinin bebeğine anne sütü vermeye başladığı belirlenmiştir. TNSA-2008 verilerine göre, Türkiye genelinde bebeklerin yaklaşık %23'ü anne sütünden önce başka gıda almaktadır (1). Çakmak ve arkadaşlarının (14). Diyarbakır'da yaptıkları bir çalışmada, bebeklerin tamamının emzirildiği, fakat %32.5'ine anne sütünden önce şekerli su verildiği ve % 24.5'inin 24 saatten sonra emzirilmeye başlandığı belirlenmiştir. Bu veriler, annelerin hemen hepsinin bebeğini emzirme niyetinde olduklarını, fakat birçok annenin bebeğe anne sütünden önce başka bir besin verdiğini göstermektedir. Düşünce ve davranışlar arasında bu farklılıklar; annelerin emzirme konusundaki kendi bilgilerine güvenmemelerine, doğum yapılan ortamların erken dönemde emzirmeye başlamak için uygun olmamasına ya da çevrede bulunan kişilerin etkisine bağlı olabilir.

Başarılı bir emzirme için, doğumdan hemen sonra bebeğin emzirilmeye başlanması önerilmektedir (4,6). Buna karşılık, toplumda, emzirmeyi

geciktirme düşüncesi yayındır. Tablo III'te görüldüğü gibi, araştırma grubundaki kadınların % 71.8'i bebeğin doğumdan sonraki ilk bir saat içerisinde emzirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ancak, kadınların %24'ü, bebeğin daha sonra emzirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Kadınların öğrenim düzeyi yükseldikçe, bebeğin ilk bir saatte emzirilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı önemli ölçüde yükselmektedir. Daha önce canlı doğum yapmış olanlarda, bu gebeliğinde üç ve daha fazla kez doğum öncesi bakım almış olanlarda, 20 yaş ve üzerindeki ve ev dışında çalışanlarda, bebeğin doğumdan sonraki ilk bir saat içinde emzirilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı daha yüksektir. TNSA-2008 verilerine göre, bebeklerin %39 kadarı doğumdan sonraki ilk bir saat içinde, % 73.4'ü ise bir gün içinde emzirilmektedir (1). Doğumdan sonraki ilk bir saat içinde bebeğini emzirenlerin oranı, Ünsal ve arkadaşlarının (12) araştırmasında %71.8, Eker ve Yurdakul'un (13) araştırmasında ise %69.6 bulunmuştur. Bu veriler, bebeğin doğumdan sonra üç ezan geçtikten sonra emzirilmesi gibi geleneksel düşüncelerin giderek azaldığını, gerek örgün eğitimin ve gerekse gebelik sırasında verilen eğitimin bu konuda etkili olduğunu, ancak kadınların yaklaşık dörtte birinin emzirmeyi geciktirme düşüncesinde olduğunu göstermektedir.

İmmünooglobulinler, vitaminler ve çeşitli mineraller açısından zengin olan ve yenidoğanın beslenmesi açısından çok önemli olduğu bilinen ilk süt (ağız sütü, kolostrum) bebeğe verilmesi konusunda toplumda farklı düşünce ve davranışlar vardır. İlk süt, süt kanallarını temizlediği için temiz olmadığı ve bebeğe verilmemesi gerektiği düşüncesi yaygındır. Kolostrumun bebeğe verilmemesi hem bebeğin önemli bir besin maddesinden mahrum kalmasına hem de emzirmenin geç başlamasına yol açmaktadır. Tablo IV'te görüldüğü gibi, araştırma grubundaki kadınların %85 kadarı, kolostrumun bebeğe verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu düşüncede olanların oranı ilkokulu bitirmemiş olanlarda %80 iken, lise ve üzeri öğrenim görenlerde %93 bulunmuştur. Daha önce canlı doğum yapmış olanlarda, bu gebeliğinde doğum öncesi bakım almış olanlarda ve 20 yaş ve üzerindeki ve

kolostrumun bebeğe verilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı daha yüksektir. Tunçel ve arkadaşlarının (15) yaptığı çalışmada, kolostrumun bebeğe verilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı % 88 bulunmuştur. Çakmak ve arkadaşlarının (14) araştırmasında ise annelerin %78.8'inin kolostrumu bebeğine verdiği saptanmıştır. Bu veriler, kolostrumun bebeğe verilmesi düşüncesinin oldukça yaygın olduğunu ve kadınlara verilen eğitimin bu konuda olumlu etkisi olduğunu düşündürmektedir.

Anne sütünün, ilk altı ay tek başına, daha sonra ek besinlerle birlikte olmak üzere, toplam iki yıl kadar verilmesi önerilmektedir (4). Tablo V'te görüldüğü gibi, araştırma grubundaki kadınlar, bebeklerine ortalama altı ay süreyle tek başına anne sütü vermeyi ve ortalama 20 ay emzirmeyi düşünmektedir. Lise ve üzeri öğrenim görmüş olanların düşündüğü ortalama emzirme süresi, ilkokulu bitirmemiş olanlara göre 1.7 ay daha uzundur. Düşünülen toplam emzirme süresi daha önce doğum yapmış olan gebelerde hiç doğum yapmamış gebelerden ve ev dışında çalışan gebelerde ev hanımlarından daha uzundur. Bu gebelik sırasındaki izlem sayısının düşünülen emzirme süresine önemli bir etkisi bulunmamıştır. Araştırma grubundaki gebelerin %88.6'sı 12 aydan daha uzun süre emzirmeyi düşünmektedir.

TNSA 2008 verilerine göre, Türkiye'de ortalama emzirme süresi 16 ay bulunmuştur (1). Khassawneh ve arkadaşlarının (16) Ürdün'de yaptıkları çalışmada, 6-12 ay emzirmeyi düşünenlerin oranı %32, bir yıldan daha uzun süre emzirmeyi düşünenlerin oranı ise %68 bulunmuştur. Simic ve arkadaşlarının (17) Monstar'da yaptıkları çalışmada, bir aylık bebeklerin %85'inin anne sütü aldığı, bu oranın altıncı ayda %44'e indiği saptanmıştır.

Koçoğlu ve arkadaşlarının (18) çalışmasında, tek başına anne sütünün altı ay süreyle yeterli olacağını bilenlerin oranı %58.8 bulunmuştur. Tunçel ve arkadaşlarının (19) ebeler üzerinde yaptıkları bir çalışmada, ebelerin bebeklerine tek başına anne sütü verme süresi 3.4±1.8 ay bulunmuştur. TNSA 2008 verilerine göre, Türkiye genelinde bebeklere tek başına anne sütü verme

süresi ortancası 1.8 ay bulunmuştur (1). Bu veriler, araştırma bölgesinde bebeklere altı ay tek başına anne sütü verilmesi ve emzirmenin iki yıla kadar sürdürülmesi bilgisinin oldukça yaygın olduğunu, kadınların öğrenim düzeyi yükseldikçe emzirme konusundaki doğru bilgilerin ve olumlu düşüncelerin yaygınlaştığını göstermektedir. Ev dışında çalışan kadınların düşündükleri emzirme süresinin ev hanımlarından uzun olması da eğitimin etkisine bağlı olabilir. Ancak yapılan araştırmalar, kadınlara bu konuda eğitim vermesi beklenen sağlık personelinin bile emzirme konusundaki bilgi ve düşüncelerini davranışa dönüştüremediklerini düşündürmektedir. Çevre baskısı, reklamların etkisi ve bebeğin daha hızlı büyümesi yönündeki beklentiler nedeniyle, annelerin emzirme konusundaki düşüncelerini her zaman uygulayamadıkları, bebeklere zamanından önce ek besinlere başladıkları ve düşündükleri süreden önce emzirmeye son verdikleri bilinmektedir.

İshal olan bebeklere anne sütü vermeye devam edilmesi önerilmektedir. Araştırma grubundaki gebelerin %73.1'i bebek ishal olduğunda emzirmeye devam edilmesi gerektiğini bilmektedir. Buna karşılık, gebelerin %8.5'i bebek ishal olunca emzirmeye ara vermek gerektiğini, % 18.4'ü ise bu konuda fikri olmadığını ifade etmiştir. İlkokul ve ortaokul mezunlarında, ishali bebeklere anne sütü verilmesi konusunda fikri olmadığını belirtenlerin oranı diğer gruplardan daha yüksektir. Bebek ishal olduğunda anne sütüne devam edilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı, yaşla birlikte artmakta olup, daha önce canlı doğum yapmış olanlarda ve ev dışında çalışanlarda daha yüksektir. Bu veriler, kadınlara verilen eğitimin ve önceki deneyimlerin bu konuda etkili olduğunu düşündürmektedir. Yaşı daha büyük olan ve daha önce canlı doğum yapmış olan kadınlar, önceki gebeliklerinde eğitim almış olabilirler ya da bebekleri ile ilgili deneyimleri nedeniyle bu konuda bilgilendirilmiş olabilirler.

Sonuç olarak, araştırma grubundaki kadınların tamamı bebeğini emzirmeyi düşünmekte olup, tek başına anne sütü verme ve toplam emzirme süresi açısından düşünülen süreler genel olarak yeterlidir.

Ancak, doğumdan hemen sonra emzirmeye başlama, bebeğe ilk olarak anne sütü verme ve bebek ishal olduğunda emzirmeye devam etme konularında önemli ölçüde bilgi eksikliği vardır. Anne adaylarının anne sütü ve emzirme konusunda daha bilgili olmasını ve bu bilgilerin davranışa dönüşmesini sağlamak için, ilk ve orta öğrenimde anne sütü ve emzirme konularına daha fazla yer verilmeli, doğum öncesi dönemde gebelerin bilgi düzeyi artırılmalı ve doğum sonrası dönemde anneler emzirme konusunda desteklenmelidir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yapılmasına izin veren ve verilerin toplanmasında kolaylık sağlayan Kahramanmaraş Valiliği'ne ve Kahramanmaraş İl Sağlık Müdürlüğü'ne teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması 2008. Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi, Ankara 2009; ss 131 – 187.
2. UNICEF. The State of the World's Children 2009. Oxford University Press, Oxfordshire 2009, p 120.
3. UNICEF. The State of the World's Children 2008. Oxford University Press, Oxfordshire 2008, pp 8 – 47. .
4. Coutsoudis A, Bentley J. Infant Feeding in Public Health Nutrition. In: Gibney MJ, Margetts MB, Kearney JM, Arab L (Eds). Blackwell Publishing Company, Oxford 2004, pp 264-282.
5. WHO, UNICEF. Emzirmenin Korunması, Özendirilmesi ve Desteklenmesi. Ankara, Ajans –Türk Matbaacılık ss 10–12.
6. UNICEF. The State of the World's Children 1992. Oxford University Press, Oxfordshire 1992, p 44.
7. UNICEF. The State of the World's Children 1991. Oxford University Press, Oxfordshire

1991, pp 77–96.

8. Akyüz A, Kaya T, Şenel N. Annenin emzirme davranışının ve emzirmeyi etkileyen durumların belirlenmesi. *Koruyucu Hekimlik Bülteni* 2007; 6: 331–335.
9. Karavuş M, Gençel H, Beşik C, ve Diğerleri. Ümraniye İlçesinde 0–12 aylık çocuk beslenmesinde annelerin bilgi, tutum ve davranışları. *Beslenme ve Diyet Dergisi* 1995; 24: 31–39.
10. Ludvigsson JF. Breastfeeding in Bolivia – information and attitudes. *BMC Pediatr* 2003; 3:4. doi:10.1186/1471-2431-3-4.
11. Poon W, Ho W, Yeo C. Survey on parenting practices among Chinese in Singapore. *Singapore Med J* 2007; 48: 1006–1011
12. Ünsal H, Atlıhan F, Özkan H, Targan Ş, Hassy H. Toplumda anne sütü verme eğilimi ve buna etki eden faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2005; 48: 226–233.
13. Eker A, Yurdakul M. Annelerin bebek beslenmesi ve emzirmeye ilişkin bilgi ve uygulamaları. *Sted.* 2006; 15: 158–163.
14. Çakmak A, Ertem M, Karazeybek H. Diyarbakır çocuk hastanesine yatırılan çocukların annelerinin sağlık hizmetlerine erişimi. *Türkiye Klinikleri J Pediatr* 2007, 16: 82–89.
15. Tunçel Kaynar E, DüNDAR C, Canbaz S, Pekşen Y. Bir üniversite hastanesine başvuran 0–24 aylık çocukların anne sütü ile beslenme durumlarının saptanması. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2006; 10: 1–6.
16. Khassawneh M, Khader Y, Amarin Z, Alkafajei A. Knowledge, attitude and practice of breastfeeding in the North of Jordan: a cross-sectional study. *Int Breastfeed J* 2006; 1:17.